

# Fonološki opis govora kraja Zgornje Gorje (SLA 198)<sup>1</sup>

Jožica Škofic

*Fonološki opis govora kraja Zgornje Gorje (Slovenski lingvistični atlas, točka št. 198) je predstavitev fonološke ravnine gorenjskega gorjanskega govora. V prvem delu je predstavljen inventar fonemov (samoglasnikov in soglasnikov) in prozodemov, sledi predstavitev distribucije/razporeditve fonemov in njihovih položajnih različic/alofonov ter prozodemov, v tretjem delu je prikazan izvor fonemov in prozodemov.*

*The phonological description of the local speech of Zgornje Gorje (SLA 198) presents the phonological level of this Gorenjsko speech. The first part contains the inventory of phonemes (vowels and consonants) and prosodemes, the second presents the distribution of phonemes, together with their allophones, and prosodemes, and the third part discusses their origin.*

- 1 INVENTAR
- 1.1 Samoglasniki
- 1.1.1 Dolgi naglašeni samoglasniki

*i:* *u:*

*e:* *o:*

*e:* *o:* *ə:r*

*a:*

<sup>1</sup> Fonološki opis je nastal na osnovi zapisa govora kraja Zgornje Gorje po vprašalnici za SLA, ki ga je zapisala Rosana Čop leta 1976 in je shranjen v gradivu Dialektološke sekcije Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, in na osnovi avtoričinih zapisov.

1.1.2 Kratki naglašeni samoglasniki

*u*

*e o*

*ə*

*a*

1.1.3 Kratki nenaglašeni samoglasniki

1.1.3.1 Prednaglasni samoglasniki

*i u*

*e o*

*ə*

*a*

1.1.3.2 Ponaglasni samoglasniki

*u*

*e o*

*ə*

*a*

1.1.3.3 Izglasni samoglasniki

*u*

*e o*

*a*

1.2 Soglasniki

1.2.1 Zvočniki

*v/w/ʋ m*

*l r n*

*j*

1.2.2 Nezvočniki

|          |          |          |          |
|----------|----------|----------|----------|
| <i>p</i> | <i>b</i> | <i>f</i> |          |
| <i>t</i> | <i>d</i> |          |          |
| <i>c</i> |          | <i>s</i> | <i>z</i> |
| <i>č</i> |          | <i>š</i> | <i>ž</i> |
| <i>k</i> | <i>g</i> | <i>x</i> |          |

1.3 Naglas

- 1.3.1 Naglas ni vezan na določeno mesto v besedah – naglasno mesto je svobodno.
- 1.3.2 Govor pozna kvantitetno opozicijo (dolge naglašene, kratke naglašene in kratke nenaglašene zloge).
- 1.3.3 Govor pozna tonemsko opozicijo na dolgih zlogih: rastoči naglas (akut) in padajoči naglas (cirkumfleks).
- 1.3.4 Na kratkih naglašanih zlogih je naglas le jakostni.
- 1.3.5 Inventar prozodemov torej zajema tri naglase (V̇:, V̇:, V) in nenaglašeno kračino (V).

2 DISTRIBUCIJA

2.1 Samoglasniki

- 2.1.1 Dolgi naglašeni samoglasniki
  - 2.1.1.1 Dolgi naglašeni samoglasniki so mogoči v katerem koli besednem zlogu, /ə:r/ ni mogoč v izglasju.
  - 2.1.1.2 Samoglasniki /o:/, /ɔ:/, /u:/ večinoma niso mogoči v vzglasju – pred njimi je protetični /w/ (*wò:gle* 'oglje') – toda *ú:č* 'luč'.
  - 2.1.1.3 Samoglasnika /e/, /o/ se govorita v (izvorno) predzadnjih besednih zlogih (*žé:na*, *nó:ga*).
- 2.1.2 Kratki naglašeni samoglasniki
  - 2.1.2.1 Ti so mogoči le v zadnjih ali edinih besednih zlogih.
  - 2.1.2.2 Govor nima kratkega naglašenega /i/.
  - 2.1.2.3 V položaju pred istozložnim /j/ oz. /j/ se /a/ ne pojavlja – namesto njega govorijo /e/ (*deĭ* 'daj' – vel., 2. os. ed.).
- 2.1.3 Kratki nenaglašeni samoglasniki
  - 2.1.3.1 Govor ima v prednaglasnem položaju šest samoglasnikov (/i/, /e/, /a/, /o/, /u/, /ə/), v ponaglasnem pet (ni /i/), v izglasnem pa štiri samoglasnike (ni /ə/ in /i/).
  - 2.1.3.2 Kratka nenaglašena samoglasnika /o/ in /u/ večinoma nista mogoča v vzglasju – pred njima je protetični /w/ (*wò:kən* 'okno').
  - 2.1.3.3 V položaju pred istozložnim /j/ oz. /j/ se /a/ ne pojavlja – namesto njega govorijo /e/ (*deĭmo* – 'dajmo').
  - 2.1.3.4 V prednaglasnem položaju se /o/, ki je nastal iz *o* + *u* lahko zoži v [ɔ]

(*dôžən* 'dolžen', *spodní:ca* 'spovednica') in predstavlja njegovo prosto različico.

## 2.2 Soglasniki

### 2.2.1 Zvočniki

2.2.1.1 Zvočnik /n/ ima pred mehkonebniki različico [ŋ] (*arŋga* 'enega').

2.2.1.2 Zvočnik /j/ ima pred soglasniki in v izglasju različico [j] (*dé:vej* 'delaj', *dé:vejta* 'delajta').

2.2.1.3 Zvočnik /v/ se pred sprednjimi samoglasniki govori [v], pred zadnjimi samoglasniki se govori [w], pred soglasniki in v izglasju pa [ʷ] (*čové:ka* 'človeka', *wò:ʷ* 'vol', *krà:ʷ* 'krav' – R mn. ž. sp., *ʷrà:t* 'vrat').

2.2.1.4 Zvočnik // se ne govori pred zadnjimi samoglasniki – za govor je značilno švapanje.

2.2.1.5 V skupini čre, žre je /r/ navadno izpadel (*žebəl* 'žebelj', *žbe* 'žrebe', *žé:bəc* 'žrebec', *čé:wəl* 'čevelj', *čé:da* 'čreda', *čé:wa* 'čreva', *čwò:* 'črevo', *čpí:na* 'črepinja') – toda *čré:su* 'čreslo'.

### 2.2.2 Nezvočniki

2.2.2.1 Po zvonečnosti se nezvočniki prilagajajo sledečemu nezvočniku – asimilacija po zvonečnosti (*gné:st* 'gnezdo', *opxají:ʷ* 'obhajilo', *sú:žga* 'suhega').

2.2.2.1.1 Pred zvonečimi nezvočniki ima /č/ različico [ʒ] (*žbú:wa* 'čebula', *tá:žga* 'takega').

2.2.2.2 V izglasju so možni le nezvoneči nezvočniki – zvoneči nezvočniki imajo tam svoje nezvoneče pare (*mò:s* 'mož', *stò:rt* 'strd, med', *želé:s* 'železo').

2.2.2.2.1 /g/ ima v izglasju nezvonečo različico [x] (*drò:x* 'drog', *krò:x* 'krog', *rò:x* 'rog', *bò:x* 'bog').

2.2.2.2.2 Soglasnik /b/ se ne pojavlja v izglasju, razvil se je v /f/ (*xlɔf* 'hleb', *rò:f* 'rob', *gowò:f* 'golob', *jè:rof* 'jerob, skrbnik', *s'wɔf* 'slab' – po analogiji tudi *swá:fga* 'slabega').

2.2.2.2.3 Soglasnik /d/ se ne pojavlja v izglasju – pri mlajših govorcih je izgubil zvonečnost, pri starejših pa se je spirantiziral (*zi:t/zi:s* 'zid', *grà:t/grà:s* 'grad', *gət'gəs* 'gad').

2.2.2.3 Soglasnik /b/ se ne govori pred /t/, /c/, /k/ – na njegovem mestu je /f/ (*na xərfto* 'na hrbtu', *xwà:fca* 'hlapca', *rò:fkate* 'robkati, ružiti').

2.2.2.4 Pred sprednjimi samoglasniki se /k/, /g/, /x/ navadno ne pojavljajo – govor pozna sekundarno palatalizacijo velarov/mehčanje mehkonebnikov (*ščí:ra* 'sekira', *nojè:* 'noge', *mú:še* 'muhe').

2.2.2.5 Med /z/ in /r/ se /d/ ne pojavlja (*zrou* 'zdrav', *zrà:wa* 'zdrava').

2.2.2.6 Soglasnik /č/ se ne pojavlja pred /k/ (*mà:ška* 'mačka').

2.2.2.7.1 V sklopu /dn/ je /d/ izpadel (*zapò:nana* 'dopoldanska', *popò:ne* 'popoldne').

2.2.2.7.2 V sklopu /dč/ je /d/ izpadel (*razrè:če* 'razredči').

- 2.2.2.7.3 /d/ in /t/ se pred /k/ ne pojavljata, pač pa sta se asimilirala v /x/ (*swá:xka* 'sladka', *pó:xku* 'podkev').
- 2.2.2.8 V sklopu /td/ se je /t/ asimiliral z /d/ v en glas (*pè:deset* 'petdeset', *šè:deset* 'šestdeset').
- 2.2.2.9 V sklopu tv-, sv- (v zaimkih) se /v/ ne govori (*tó:íga* 'tvojega', *só:íga* 'svojega').
- 2.2.2.10 Znano je analogno menjavanje med // in /v/ (*ta prà:lga* 'ta pravega', *gwá:le* 'glave', *cé:rkle* 'cerkve', *mər̥'le* 'mrtve', *po čé:lax* 'po črevih', *stà:tle* 'statve').

### 2.3 Naglas

- 2.3.1 Dolgi naglašeni samoglasniki so možni v vseh besednih zlogih.
- 2.3.2 Kratki naglašeni samoglasniki so možni le v zadnjih ali edinih besednih zlogih.
- 2.3.3 Nenaglašeni dolgi samoglasnikov govor ne pozna.
- 2.3.4 Možne so zložene in sestavljene besede z več naglasi.
- 2.3.5 Govor ima dolgi nedoločnik (*smejá:t(e) se* 'smejati se', *pokopá:te* 'pokopati', *stegni:te se* 'stegniti se', *kropi:te* 'kropiti', *obračá:te* 'obračati').

## 3 IZVOR

### 3.1 Samoglasniki

#### 3.1.1 Dolgi naglašeni samoglasniki

- i:* ← *i:* (*zí:ma*, *sví:na*, *lí:st*, *zì:t*, *pí:šem*)  
 ← staroakutirani *i* v nezadnjih besednih zlogih (*lí:pa*, *rí:ba*, *xí:ša*)
- u:* ← *u:* (*xrù:ška* 'hruška')  
 ← staroakutirani *u* v nezadnjih besednih zlogih (*kú:pa*, *krú:xa* – R ed., *mú:xa*)  
 ← *ɤ:* (*wosù:ɤk* 'oselnik')  
 ← včasih *lu:* (*ú:č* 'luč', *ú:šəm* 'luščim', *gù:x* 'gluh')
- ɛ:* ← *ɛ:* (*pè:t*, *pé:tək*, *imè:*)  
 ← staroakutirani *ɛ* v nezadnjih besednih zlogih (*dé:tela*)  
 ← *ě:* (*mlé:k*, *zvé:zda*, *své:ča*, *lè:p*, *mè:x*, *besè:da*)  
 ← staroakutirani *ě* v nezadnjih besednih zlogih (*bré:za*, *cé:sta*, *nevé:sta*, *polé:n*)  
 ← dolgi cirkumflektirani *e:* (*lè:t* 'led', *pè:č*, *pepè:u*, *večè:r*, *sərcè:*, *dərvè:sa* – R ed.)  
 ← naglašeni *e* v nezadnjih besednih zlogih (*zé:le*, *žé:nən*, *ušé:sa* – R ed., *ré:ku* – del. -1, 3. os. ed. m. sp.)  
 ← včasih *ɛ:* (*gré:da*, *pé:ta*, *klé:čou* – del. -1)  
 ← *e:j* (*poglé:* – vel., 2. os. ed., tako v vseh os. in št.)

- o:*
- ← *q:* (*drò:x, krò:x, pò:t, mò:š*)
  - ← staroakutirani *q* v nezadnjih besednih zlogih (*dò:ga, kò:ča, tò:ča, gò:ba*)
  - ← dolgi cirkumfektirani *o:* (*nò:č, mò:č, rò:x, bò:x, gnò:ĵ, mesò:, əlpò:*)
  - ← naglašeni *o* v nezadnjih besednih zlogih (*wò:la, xò:ja, nò:ša, škò:da, dò:ta, nò:səm, prò:səm* – 1. os. ed. sed.)
  - ← *u:* pred *r* (*dəxò:r* 'dihur')
  - ← *ʃ:* (*wò:k* 'volk', *mò:st* 'molsti', *dò:x* 'dolg' sam., *pò:noči* 'polnoči', *zapò:na* 'dopoldne', *upò:ne* 'opoldne', *popò:ne* 'popoldne') – vendar tudi: stalno dolgi *ʃ:* → *o:u* (*žò:una, čò:un*)
  - ← staroakutirani *ʃ* v nezadnjih besednih zlogih (*wò:na* 'volna', *dò:ga* 'dolga' – prid.)
  - ← kratki naglašeni *ʃ* (*pò:x* 'polh', *pò:xən* 'poln')
  - ← *o:w* (*kowò:ret* 'kolovrat', *spò:t* 'spoved')
  - ← *lò:* ← *lo:* (*pò:t* 'plot')
  - ← *lq:* (*kò:p* 'klop')
- e:*
- ← *e*, ki je prišel pod naglas po premiku naglasa s končnega kratkega besednega zloga (*žé:na, té:ta, cé:u, né:sem*)
  - ← *e*, ki je prišel pod naglas po premiku naglasa s končnega kratkega besednega zloga (*mé:xka, té:ška*)
  - ← *ě*, ki je prišel pod naglas po premiku naglasa s končnega kratkega besednega zloga (*vé:ža, žré:u, bré:me, uré:me*)
- o:*
- ← *o*, ki je prišel pod naglas po premiku naglasa s končnega kratkega besednega zloga (*kó:tu, kó:za, wó:sa, kó:nc, wó:nc*)
  - ← *q:*, ki je prišel pod naglas po premiku naglasa s končnega kratkega besednega zloga (*só:set, tó:žba*)
  - ← včasih *lo* (*pò:x* 'ploh')
- a:*
- ← *a:* (*grà:t, prà:x, krá:l, trá:wa*)
  - ← staroakutirani *a* v nezadnjih besednih zlogih (*krá:wa, má:te* 'mati', *brá:ta* – R ed.)
  - ← *ə:* (*dà:n, wà:s, mà:x*)
  - ← novoakutirani *ə* v nezadnjih besednih zlogih (*má:ša, sá:ne, pá:sji*)
- ə:r* ← *r:* (*pò:rst pò:rsta, smò:rt, tò:rt*)
- 3.1.2 Kratki naglašeni samoglasniki
- u*
- ← kratki naglašeni *-əl* v del. -l m. sp. ed. (*žwu* 'živel', *m'lu* 'mlel', *cu'du* 'cvetel')
  - ← kratki naglašeni *-il* v del. -l m. sp. ed. (*pəx'nu* 'pahnil')
  - ← kratki naglašeni *-əl* v del. -l m. sp. ed. ('šu 'šel')
  - ← kratki naglašeni *-ul* v del. -l m. sp. ed. (*o'bu* 'obul')
- e*
- ← kratki naglašeni *e* v zadnjem ali edinem besednem zlogu – novoakutirani *e* (*kmet, žrem*)
  - ← kratki naglašeni *ě* v zadnjem ali edinem besednem zlogu (*x'ren*)
  - ← kratki naglašeni *ę* v zadnjem ali edinem besednem zlogu ('več)

- ← kratki naglašeni *a* v zadnjem ali edinem besednem zlogu v položaju pred istozložnim *j* oz. *j* ('*dej*'daj' – 2. os. ed. vel.)
- o* ← kratki naglašeni *o* v zadnjem ali edinem besednem zlogu – novoakutirani *o* ('*pot*, '*škof*, '*koš*, '*kon*, '*dno*)
- ← kratki naglašeni *o* v zadnjem ali edinem besednem zlogu ('*st'zo*, '*məg'wo* – T ed., '*s'rok*, '*k'rop*)
- ← včasih kratki naglašeni *f* ('*dox*'dolg' prid.)
- ← kratki naglašeni *u* (preko *ə*) v izglasju prid. in sam. v D, M ed. ('*t'mo*, '*p'so*)
- ← kratki naglašeni *a* pred istozložnim *u* v zadnjem ali edinem besednem zlogu ('*p'rou*'prav' '*z'rou*'zdrav')
- a* ← kratki naglašeni *a* v zadnjem ali edinem besednem zlogu v izglasju ('*d'ga*'tega', '*š'wa*'šla')
- ə* ← kratki naglašeni *ə* v zadnjem ali edinem besednem zlogu ('*pəs*, '*təš*, '*vəs*, '*stə'bər*)
- ← včasih kratki naglašeni *ě* v zadnjem ali edinem besednem zlogu ('*səm*)
- ← kratki naglašeni *i* v zadnjem ali edinem zaprtem besednem zlogu ('*nət*, '*təč*, '*məš*, '*nəč*, '*mər'ləč*)
- ← kratki naglašeni *u* v zadnjem ali edinem zaprtem besednem zlogu ('*krəx*, '*kəp*, '*grənt*)
- ← kratki naglašeni *a* v zadnjem ali edinem zaprtem besednem zlogu ('*brət*, '*gət*'gad', '*fənt*, '*kət*'kad')

### 3.1.3 Nenaglašeni samoglasniki

#### 3.1.3.1 Prednaglasni samoglasniki

- i* ← včasih *i* – po analogiji na naglasni položaj in disimilaciji z *a*-jem v naslednjem zlogu ('*pisà:wa*, '*tišà:u*, '*zidà:r*)
- u* ← *u* ('*pluwá:te*'pljuvati', '*klučà:wəncə*)
- ← *lu-* ('*uši:te*'luščiti', '*uši:ne*'luščine', '*upí:na*'lupina')
- ← včasih vzglasni in prednaglasni nenaglašeni *o-* ('*ukò:*, '*utrok*, '*ubò:ru*, '*učì:*, '*bulè:zə̀n*)
- ← včasih *vi* ('*suná:k*'svinjak', '*u'sok*'visok')
- ← včasih *ve/vě* ('*ulí:ka*'velí:ka', '*cu'du*'cvetel')
- ← včasih *ol-* ('*utá:r*'oltar')
- ← včasih *lə-* ('*ugá:te*'lagati')
- e* ← *e* ('*nebò:*, '*zelé:no*, '*vesè:wa*, '*letí:*, '*besè:da*)
- ← *ě* ('*lenó:ba*, '*leví:ca*, '*plení:ca*, '*resní:ca*, '*cedí:t*, '*snežè:n*)
- ← *ę* ('*mesò:*, '*pestí:*)
- ← *ə* ('*stə'bər*, '*čə'bər*, '*pe'ku*)
- ← redko *i* pred *r* ('*šə'rok*)
- ← redko *o* za *r* ('*precè:sja*'procesija')
- o* ← *o* ('*okò:*, '*gowò:f*)

- ← *q* (*zobjè:*)
- ← *ʃ* (*ko'nem* 'kolnem', *do'bem* 'dolbem', *mo'zem* 'molzem', *sozè:* 'solze')
- ← včasih *ov* (*spodwá:t se* 'spovedovati se')
- ← *lo* (→ *wo* → *o*) (*gobè:wa* 'globela', *čové:ka* 'človeka', *kobá:se* 'klobase', *godá:te* 'glodati', *kobú:k* 'klobuk')
- a* ← *a* (*pwačá:te*)
- ← *e* (*na bô:m* – v nikalnici 'ne', *aŋga* 'enega')
- ə* ← *ə* (*məg'wa*)
- ← *i* (*təši:*)
- ← *u* (*stədə:nc*, *dəši:te*)
- ← *ě* (*cvəřna*)
- ← prednaglasni *ʃ* pred soglasnikom skupaj z *r* (*ə + r*) (*pəřsti:* – R ed. ž. sp.)
- 3.1.3.2 Ponaglasni samoglasniki v zaprtem zlogu
- u* ← *ʃ* (*já:buk* 'jabolko')
- e* ← *e* (*né:sem*, *zé:len*)
- ← *ɛ* (*pá:met*)
- ← *ě* (*só:set*)
- ← *i* v priponi *-nik* (*wô:jtərnek* 'lojtrnik', *lé:šnek* 'lešnik')
- ← redko *a* (*smé:tena* 'smetana')
- ← *a* pred istozložnim *j/i* (*dé:vej* 'delaj' – vel., 2. os. ed.)
- o* ← včasih *a* pred *v* (*bradví:ca* 'bradavica')
- ← *a* pred istozložnim *u* v del. -l (*dé:wou* 'delal' – 3. os. ed. m. sp.)
- a* ← *a* (*žá:gate*, 'žagati', *dé:wate* 'delati')
- ← *o* (*já:gada* 'jagoda', *ná:xat* 'nahod', *s fá:ntam* – končnica O ed. m. sp.)
- ə* ← *ə* (*xlə:bəc*, *pé:sək*, *pé:tək*)
- ← *i* (*xô:dəm* – sed., 1. os. ed., *na žná:bləx* – sam., M mn., *jé:zək*)
- ← *u* (*tré:bəx*, *kó:žəx*)
- ← *e* (*tri:dəsət*)
- ← *ɛ* (*tri:dəsət*)
- ← včasih *o* ob zvočniku (*fá:jməštər* 'fajmošter, župnik')
- ← redko *a* ob *r* (*pó:grət* 'pograd')
- 3.1.3.3 Izglasni samoglasniki
- u* ← *ʃ* (*wô:gu* 'vogel'; v deležniku na -l za *r*: *dô:ru*, *cvô:ru*, *umô:ru*)
- ← *ev* (*pí:tu*, *pó:xku*, *cé:rku*, *brè:sku*)
- ← *vo* (*ková:štu* 'kovaštvo', *zwončá:rstu* 'zvončarstvo', *župá:nstu* 'županstvo', *kwá:du* 'kladivo')
- ← *lo* (*gó:ru* 'grlo', *žná:bu* 'žnablo, ustnica')
- ← *-ěl* v del. -l (*wó:tu* 'hotel', *vé:du* 'vedel')
- ← *-il* v del. -l (*xó:du* 'hodil', *uzí:gnu* 'vzdignil')
- ← *-el* (*dé:bu* 'debel')
- ← *-al* (*pí:šu* 'piščal')



- e* ← *e* (*pò:le*, *mò:rje*, *né:se*, *té:če*)  
 ← *ɛ* (*té:le*, *mí:ze* – R ed. ž. sp.)  
 ← *i* (*zdé:te* 'sedeti', *grabì:te* 'grabiti', *dé:wate* 'delati'; *tí:če* – I mn. m. sp., *na mí:ze* – M ed. ž. sp.; *xò:de* – 3. os. ed. sed.; *má:te* 'mati'; *s fà:nte* – O ed. m. sp.; *be* 'bi'; *se* 'si')  
 ← redko *-ji* (*tré:te* 'tretji')
- o* ← *ɔ* (*lí:po*, *mí:zo* – T ed. ž. sp.)  
 ← *-u* v D, M ed. sam., prid. m., sr. sp. (*brá:to*, *sì:no*, *semè:no*, *na čé:wo* 'na čelu', *na nò:so* 'na nosu')  
 ← včasih *-u* v prislovih (*blí:zo* 'blizu')
- a* ← *a* (*já:gada*, *xrù:ška*, *sò:ra*, *xí:ša*, *tò:ča* – I ed. ž. sp.)

### 3.2 Soglasniki

Soglasniki so nastali iz ustreznih soglasnikov v izhodiščnem splošno-slovenskem sistemu. Razen tega:

#### 3.2.1 Zvočniki

- v* ← *w* pred sprednjimi samoglasniki (*ví:le*)
- w* ← *w* pred zadnjimi samoglasniki (*gwá:wa* 'glava')  
 ← kot proteza pred *o*, *ɔ*, *u* v vzglasju (*wó:kən* 'okno', *wó:rgle* 'orgle', *wú:žda* 'uzda', *wó:us* 'oves')  
 ← *l* pred zadnjimi samoglasniki – švapanje (*wú:kna* 'luknja', *wó:nc* 'lonec', *gwá:wa* 'glava', *mwà:t* 'mlad')
- ɥ* ← *l* v izglasju (*dé:wou* 'delal' – del. -l)  
 ← *l* pred samoglasnikom *o* po onemitvi le-tega (*ché:ɥ* 'čelo', *šf:ɥ* 'šilo', *dé:ɥ* 'delo')  
 ← *p* pred *š* (*ušení:ca/ušení:ca* 'pšenica')  
 ← nenaglašeni *bɔ-* v prihodnjiku glagola biti: *uš* 'boš', *ɥ* 'bo', *ɥta* 'bosta'...
- l* ← *Í* (*krá:l* 'kralj', *zé:m̩la* 'zemlja', *klú:č* 'ključ', *wó:la* 'volja')  
 ← v skupini *-vje-* (*satò:ɥle* 'satovje', *gərmò:le* 'grmovje', *í:ɥle/í:ɥje* 'ivje', *skawò:ɥle* 'skalovje')  
 ← *v* po analogični menjavi med *l* in *v* (*cé:rkle* 'cerkve', *gwá:le* 'glave', *poxklí:ca* 'podkvica')
- n* ← *ń* (*wó:gən* 'ogenj', *sví:na* 'svinja', *wú:kna* 'luknja', *ní:wa* 'njiva', *kam'ne* 'kamenje') – toda tudi *lobá:nja*
- j* ← včasih kot proteza pred sprednjimi samoglasniki (*jí:šem* 'iščem', *ježes* 'igo')  
 ← včasih kot prehodni *j* pred sičniki in šumevci (*wú:žda* 'uzda', *potpá:jšxo* 'pod pazduho', *pwá:jš* 'plašč')  
 ← *g* pred sprednjimi samoglasniki – narečna palatalizacija velarov (*nojè:* 'noge', *drù:žga* 'drugega')

#### 3.2.2 Nezvočniki

- p* ← izjemoma *b-* (*petonì:ram* 'betoniram')

- b* ← *m* pred *n* – disimilacija (*gə'bən* 'gumno/skedenj')
- f* ← *b* v izglasju (*zò:f* 'zob', *pog'ref* 'pogreb', *g'rof* 'grob')
- ← *b/p* pred *t* (*grá:ft* 'grabiti', *na xərfto* 'na hrbtu')
- ← *b/p* pred *c* (*žé:fca* 'žrebca', *xwà:fca* 'xlapca')
- ← *b/p* pred *k* (*rò:fkate* 'robkati, ružiti', *tè:fka*)
- ← *x* pred *c* (*wò:fcət* 'ohcet')
- c* ← *k* – 2. praslovanska palatalizacija velarov (*na ró:ce* 'na roki', *na potò:ce* 'na potoku')
- č* ← *k* pred sprednjimi samoglasniki – narečna palatalizacija velarov (*snošé:če* 'senoseki, kosci' – I mn. m. sp., *ročè:* 'roke', *čí:swa* 'kisla', *či:kla* 'kikla', *čové:šče* 'človeške', *tmi:nšč* 'tolminski')
- ← *kj* pred sprednjimi samoglasniki (*čé:* 'kje')
- ← *tj*, nedosledno pred sprednjimi samoglasniki (*'če* 'tja')
- š* ← *šč* (*təš* 'tešč', *goní:še* 'ognišče', *gó:ša* 'gošča', *klé:še* 'kleščé', *koší:ca* 'koščica')
- ← *č* pred *k* (*mà:ška* 'mačka')
- ← *č, s* pred *č* (← *k*) – disimilacija (*bá:šče* 'bački', *tmi:nšč* 'tolminski')
- ← *x* pred sprednjimi samoglasniki – narečna palatalizacija velarov (*mú:še* 'muhe', *woré:še* 'orehi', *məší:r* 'mehur', *ərjú:še* 'rjuhe')
- g* ← redko kot (sekundarna) proteza pred *u* v vzglasju (*gù:na* 'ona, tista')
- x* ← *t* ← *d* pred *k* (*swax'ka* 'sladka', *ré:xka* 'redka', *pó:xku* 'podkev', *poxklí:ca* 'podkvica na čevlju', *poxkowá:te* 'podkovati', *sí:raxka* 'sirotka')
- ← *t* ← *d* pred *p* (*pó:xpwat* 'podplat', *oxpré:te* 'odpreti')
- ← *k* pred *p* (*xpù:jem* 'kupujem')
- ← izglasni -*g* (*brè:x, krò:x, snè:x*)

### 3.3 Naglas

3.3.1 Naglasno mesto v besedi je kot v izhodiščnem sistemu, le s to razliko, da sta naglašena refleksa za *e* in *o*, ki sta bila prej pred naglašeni kratkimi zadnjimi zlogi: *sé:stra, kó:sa*.

3.3.2 Kvantiteta je kot v izhodiščnem sistemu z naslednjimi razlikami:

3.3.2.1 Dolgi so samoglasniki, ki so bili kratko naglašeni (akutirani) v nezadnjih besednih zlogih (*krá:wa*).

3.3.2.2 Dolgi so samoglasniki po mladem umiku naglasa s končnega kratkega zloga na prednaglasna *e* in *o* (*sé:stra, kó:sa*).

3.3.3 Tonematika je kot v izhodiščnem sistemu z naslednjimi razlikami:

Ú: ← po podaljšavi starega akuta v nezadnjem besednem zlogu (*krá:wa*)

← po podaljšavi novega akuta v nezadnjem besednem zlogu (*kó:ža*)

- ← po mladem umiku naglasa s kratkega končnega zloga na prednaglasna *e* in *o* (*sé:stra*, *gó:ra*)
- Ů: ← stari cirkumfleks (*lí:st*)
- ‘V ← naglašeni samoglasnik v zadnjem ali edinem besednem zlogu – novi kratki akut v prvotno zadnjem ali edinem besednem zlogu (*‘kon*, *‘mǽš*)
- V ← nenaglašeni samoglasnik (*žélé:s*)
- ← ‘V po umiku naglasa s končnega kratkega naglašene samoglasnika (*sé:stra*)

#### 4 IZGUBA GLASOV

##### 4.1 Samoglasniki

- i* – v prednaglasnih zlogih (*srǒ:ta* ‘sirota’, *šrok* ‘širok’, *žví:nsk* ‘živinski’, *tǽrjǽ:* ‘trije’, *pšá:nc* ‘piščanec’, *pǽrjǽ:tu* ‘prijatelj’, *zwon‘mo* ‘zvonimo’),
- v ponaglasnih zaprtih zlogih (*pré:šč* ‘prašič’, *ta vē:lka* ‘velika’, *kà:mǽnčanje* ‘kamničani – žebli iz Kamne Gorice’, *prí:dga* ‘pridiga’, *precǽ:sja* ‘procesija’, *trepǽ:vǽnce* ‘trepalnice’, *wǒ:špce* ‘ošpice’, *tná:lca* ‘tnalica’, *tú:ršca* ‘turščica, koruza’, *pá:lca* ‘palica’, *gwá:žouna* ‘glaževina’, *wǒ:šouna* ‘jelša’, *pǽ:ǰčna* ‘pajčevina’, *jǽ:tka* ‘jetika’, *z usó:čme* ‘z visokimi’, *grá:ft* ‘grabiti’, *mwá:twa* ‘mlativa’),
- v izglasju: – včasih v nedoločniku (*smejá:t se* ‘smejati se’),
- včasih v D, M ed. sam., prid. ž. sp. (*ró:k/ró:če* ‘roki’, *pǽr ró:k/na ró:ce* ‘na roki’, *na pé:č* ‘na peči’),
- v prid. besedi., I mn. m. sp. (*so rmé:n* ‘so rumeni’, *ní:sk* ‘nizki’), I ed. (*lú:bǽnsk wó:nc* ‘ljubenski lonec’, *kǽrni:šk* ‘krniški’, *fǽ:rǽn* ‘farni’, *kǽ:rstǽn* ‘krstni’, *ta sprǽ:dǽn* ‘sprednji’),
- u* – v prednaglasnih zlogih (*sšǽ:te* ‘sušiti’, *tli:wa* ‘tulila’, *xpi:wa* ‘kupila’, *rmé:n* ‘rumen’, *sxǒ:* ‘suho’),
- včasih v izglasju (*na pǒ:t/na pǒ:do* ‘na podu’, *na vi:nk* ‘na ovinku’),
- ě* – v prednaglasnih zlogih (*snǒ:* ‘seno’, *ó:rx* ‘oreh’, *ǽlpǒ:* ‘lepo’, *čpǽ:na* ‘črepinja’, *zdǽ:te* ‘sedeti’, *ǽlsǽ:n* ‘lesen’, *cpǽ:te* ‘cepiti’, *na tǽrbù:xo* ‘na trebuhu’, *dǽrwǒ:* ‘enojni plug, drevo’, *sjá:te* ‘sejati’, *ǽrčǽ:x* ‘rečeh’),
- v prid. končnici *-ěga* (*arǽga* ‘enega’), *-ěmu* (*ar‘mo* ‘enemu’),
- v ponaglasnih zlogih:
- v prid. končnici *-ěga* (*usó:žga* ‘visokega’), *-ěmu* (*usó:čmo* ‘visokemu’),
- v glag. priponi *-ě-* v nedol. (*vi:tte* ‘videti’), v sed.

- v mn., dv. (*wó:čwa* 'hočeva'), v del. -l (*ví:dwa* 'videla', *wó:twa* 'hotela'),
- o – v prednaglasnih zlogih (*na ví:nk* 'na ovinku', *əncó:j* 'nocoj'),
  - v ponaglasnih zlogih (*bí:nkšte* 'binkošti'),
  - v izglasju v I ed. sr. sp. – maskulinizacija nevter (*čé:u* 'čelo', *sté:gən* 'stegno', *kolé:n* 'koleno', *ví:n* 'vino'),
  - ə – v prednaglasnih zlogih (*kté:r* 'kateri'),
  - v ponaglasnih zlogih (*dó:ns* 'danes'),
  - v priponi -*əc* (*kó:nc* 'konec', *wó:nc* 'lonec', *pá:uc* 'palec', *mərjá:sc* 'merjasec', *komò:uc* 'komolec', *mè:sc* 'mesec'),
  - v priponi -*ək* (*tó:rk* 'torek', *ní:sk* 'nizek').

## 4.2 Soglasniki

O izgubi soglasnikov glej točke 2.2 in 3.2.

Ob tem še:

- 4.2.1 *zju-* → *zu-* (*zú:trej* 'zjutraj')
- 4.2.2 V sklopu -*rg-* se je *g* včasih reduciral (*perí:še* 'prgišče').
- 4.2.3 V sklopu *pt-* se je *p* včasih reduciral (*təč* 'ptič', *tí:če* 'ptiči').
- 4.2.4 Pomožni glagol bom, bova, bomo se kot naslonka večinoma govori *m*, *wa*, *mo*, v 2. in 3. os. ed., mn. in dv. tega glagola pa se bo obrusi v *u* (*u* 'bo', *uš* 'boš', *ujo* 'bojo'...).
- 4.2.5 *adv-* → včasih *uf-* (*u'fənt* 'advent').
- 4.2.6 *a:j* → včasih *jə:* (*jé:da* 'ajda')

## 5 PREMET SOGLASNIKOV

- 5.1 Metateza *m-č* → *č-m* (*čomó'rət* 'močerad').
- 5.2 Metateza *c-t* → *t-c* (*wò:ftəc* 'ohcet' – poleg *wò:fcət*).
- 5.3 Metateza *č-b* → *b-č* (*bečuná:k* 'čebelnjak', *bečè:wa* 'čebela').

## Literatura

- LOGAR, T., Izhodiščni splošnoslovenski fonološki sistem, Fonološki opisi srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora, obuhvačenih opšteslovenskim lingvističkim atlasom, Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, 1981, str. 29-33.
- SMOLE, V., Fonološki opis govora vasi Šentrupert (SLA 262), Jezikoslovni zapiski 4, Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, 1998, str. 73-88.

ŠKOFIC, J., Fonološki opis govora Kroke (SLA 202), Jezikoslovni zapiski 3, Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, 1997, str. 175-189.

## Phonological Description of the Local Speech of Zgornje Gorje (SLA 198)

### Summary

*The speech is one of the Gorenjsko speeches with a typical monophthongal vowel system and quantitative opposition (long stressed, short stressed and unstressed vowels). Long stressed vowels can appear in any syllable of a word, they can be either circumflexed or acute, while short stressed vowels are possible only in the final syllable or in monosyllabic words and bear dynamic stress. A typical feature of short vowels (stressed and unstressed) is strong reduction (the unstressed vowels /i/ and /e/ show the highest degree of reduction and others smaller). The word-final /i/ did not weaken to schwa but to /e/, resulting in the specific acoustic impression of this speech. The word-final /u/ in the dative and the locative of singular masculine nouns and adjectives changed to schwa, and then to /o/. In pre-stressed position /o/ narrowed to /ø/.*

*Before back vowels in the word-initial position the prothetic /w/ appears. The sonorant /v/ is pronounced before front vowels, /w/ before back vowels, and /u/ before consonants and in word-final position. Another typical feature of this speech is the change of /l/ into /w/ before back vowels – the so-called »šva« assimilation. Also present is the analogous change from /l/ to /v/. Voicing is dependent on the following voiceless consonant, only voiceless consonants are pronounced in word-final position, adaptation from stops to spirants occurs only in the speech of older people. Palatalization of velars occurs before front vowels. Frequent consonant changes (such as assimilation, dissimilation, differentiation, metathesis, consonant reduction) have important influence on the typical acoustic impression of this speech.*